KRIKŠČIONIŠKOS „EREZIJOS“ IR JŲ LIKIMAS

Bendrieji duomenys

Katarizmas (graikiškai καθαρός – tyras) buvo krikščioniškas religinis judėjimas, klestėjęs Vakarų Europoje XII ir XIII amžiuje. Katarai išpažino neomanicheistinę dualistinę dviejų lygiaverčių visatos principų – gėrio ir blogio – sampratą, o materialusis pasaulis buvo laikomas blogiu. Panašias pažiūras Balkanuose ir Artimuosiuose Rytuose laikė ir kiti viduramžių religiniai judėjimai – paulicija ir bogomilai; katarai buvo glaudžiai su jais susiję.[1]

Katarų judėjimas ypač paveikė Langedoką, Aragoną, šiaurės Italiją ir kai kurias Vokietijos bei Prancūzijos žemes, o kova su katarais kaip su „pavojinga erezija“ ilgą laiką buvo pagrindinė Romos popiežių politinė motyvacija.

Nors vardas „katarai“ vartojamas daugelį amžių, greičiausiai tai nėra savęs įvardijimas. Katarų tekstuose plačiai vartojami terminai „geri žmonės“ (prancūziškai: Bons Hommes) arba „geri krikščionys“, kad save identifikuotų.[2]

Nicolas Weberis teigia, kad visi vėlyvųjų viduramžių dualistiniai religiniai judėjimai buvo laikomi katarais. Kartais katarai buvo skirstomi ir pagal geografinę vietą, kuri atsispindėjo jų pavadinimuose, pavyzdžiui, „Desencano katarai“ arba „Desencano albanai“.[3]

Sugriežtinus Romos katalikų bažnyčios aukštųjų dvasininkų poziciją dėl „erezijos“, buvo imtasi eilės antieretinių teisinių priemonių. Šių priemonių kulminacija buvo popiežiaus Inocento III dekretas dėl Pirmojo kryžiaus žygio į krikščionių žemes (1209–1229 m.) – vadinamojo Albigensų kryžiaus žygio, kuris galiausiai lėmė, kad Prancūzija aneksavo Langedoką, vieną iš labiausiai katarams palankių regionų Europoje. Įkurta 1229–1232 m., Popiežiaus inkvizicija, specialiai sukurta kovai su katarais, remiama Prancūzijos karaliaus Langedoke ir gvelfų partijos Italijoje, sukūrė bendrą pastangų visumą, kuri baigėsi visišku judėjimo sunaikinimu. Svarbiausi katarizmo slopinimo istorijos etapai, keliantys istorikų smalsumą, yra įtvirtintos Montséguro gyvenvietės, kuri 1244 m. kovo mėn. pasidavė karališkajai armijai, pasipriešinimas ir „Autier brolių susigrąžinimas“ nuo 1300 iki 1310 m. Paskutinis žinomas katarų pamokslininkas Langedoke, susijęs su Autier broliais, Guillaume'as Bélibaste'as, buvo sudegintas ant laužo nuo 1321 m. rugsėjo iki 1322 m. lapkričio (Anne Brenon, „Paskutinė gero žmogaus kelionė“). Katarų judėjimas siejamas su daugybe legendų,

atsispindinčių Europos mene ir folklore. Nuo Apšvietos amžiaus iki šių dienų dauguma mokslininkų katarizmą laiko veiksmingiausiu Romos katalikų bažnyčios priešininku iki Reformacijos, dariusiu didelę įtaką religiniams procesams XIV–XVI amžiuje. Pavadinimo kilmė

Kaip visuotinai priimta šiuolaikinėje Europos istoriografijoje[4][5][6], žodį „katarai“ šio judėjimo atstovams apibūdinti pirmą kartą 1163 m. pavartojo Reino krašto dvasininkas Ekbertas iš Šionau.

Kai buvau kanauninkas Bonoje, kartu su savo broliu (unanimis) ir draugu Bertolfu dažnai su jais ginčydavausi, nurodydavau jų klaidas ir gynybos metodus. Iš tų, kurie buvo su jais pradžioje, o vėliau išėjo, daug ko išmokau... Tai žmonės, kuriuos Vokietijoje vadiname „katarais“, Flandrijoje – „fiflais“, o Prancūzijoje – „audėjais“, nes daugelis jų renkasi šį amatą...[7]

Ecbertas sujungė anksčiau įprastą lotynišką pavadinimą cattari (prancūziškai catiers, reiškiantį „kačių garbintojai“ – dėl ritualų, kuriuos tariamai praktikavo „eretikai“, susiję su katėmis)[8] su graikišku καθαρος, taip susiedamas juos su ankstyvosios krikščionybės Novatijos judėjimu, kuris save vadino „katarais“ (iš graikų καθαροί – „tyras, nesuterštas“)[9].

Vėliau šis terminas buvo dažnai vartojamas inkvizicijos dokumentuose, iš kur jis persikėlė į pirmuosius istorinius tyrimus, skirtus „albigensiečių erezijai“. Nors terminas „katarai“ iš esmės buvo žeminanti pravardė, ji ilgai išliko įprasta pravarde, kartu su „albigeniečiais“. Be šių dviejų, katarai įvairiose vietose taip pat buvo vadinami „manichejiečiais“, „origenistais“, „fiflais“, „publikininkais“, „audėjais“, „bulgarais“ (prancūziškai: bougres) ir „patarenais“.

ISTORIJA

Kilmė ir ištakos

Katarizmas nebuvo iš esmės nauja pasaulėžiūra, atsiradusi viduramžiais. Teologines pažiūras, kurios vėliau apibūdino katarizmą, galima rasti ir ankstyvųjų krikščionybės mokytojų, kuriems įtakos turėjo gnosticizmas ir neoplatonizmas (pavyzdžiui, Origenas Aleksandrietis), darbuose.

Pirmieji tyrėjai, daugiausia remdamiesi katalikų teologų „antieretiškais“ darbais, sekė jų autoriais, ieškodami katarizmo doktrinos šaknų Rytų įtakose, ypač zoroastrizmo ir manicheizmo, atsekdami tiesioginę Mani kilmės liniją per

paulicionus ir bogomilus. Atitinkamai, katarizmas buvo laikomas iš pradžių nekrikščionišku reiškiniu, kuris įsišaknijo Europos krikščionybės dirvoje.

Šiuo metu, atradus daugybę naujų šaltinių, šie požiūriai yra persvarstomi. Dauguma šiuolaikinių mokslininkų (J. Duvernoy, A. Brenon, A. Cazenave, I. Hagmann ir kiti) katarizmą laiko vienu iš daugelio, tačiau unikalių krikščioniškų judėjimų, kurie vienu metu atsirado Vakarų ir Rytų Europoje per tūkstantmetį. Šiam judėjimui atstovavo įvairios bendruomenės, nebūtinai tarpusavyje susijusios ir kartais besiskiriančios doktrina bei gyvenimo būdu, tačiau atstovaujančios tam tikrai struktūros ir ritualų vienybei tiek laike – X–XV a. – tiek geografiškai – tarp Mažosios Azijos ir Vakarų Europos. Rytų Europoje ir Mažojoje Azijoje bogomilai laikomi viena tokia bendruomene. Bizantijos ir Balkanų bogomilai, taip pat Italijos, Prancūzijos ir Langedoko katarai atstovavo vienai ideologinei bendruomenei[10].

Katarų tekstams būdingas nuorodų į nekrikščioniškų religijų tekstus nebuvimas. Net ir radikaliausiose savo pozicijose (pavyzdžiui, dėl dualizmo ar reinkarnacijos) jie remiasi išimtinai krikščioniškais pirminiais šaltiniais ir apokrifais. Katarų teologija operuoja tomis pačiomis koncepcijomis kaip ir katalikų teologija, „kartais artėdama prie bendros krikščionybės linijos savo interpretacijoje, kartais nuo jos nutoldama“ [11]. Pirmieji viduramžių paminėjimai

Pasaulio pabaigos lūkesčiai, pirmą kartą numatyti 1000 m., o vėliau 1033 m., taip pat akivaizdi Europos krikščionybės krizė [12] sukėlė visuomenės viltis dėl religinio gyvenimo atnaujinimo. Šis laikotarpis apima ir popiežiaus pradėtas reformas (žr. Kliuni reformaciją), ir bandymus pristatyti apaštališkojo gyvenimo „tobulumą“. Jau pirmosiose tūkstantmečio vienuolynų kronikose, šalia įvairių nelaimių aprašymų, pasirodo pranešimų apie „eretikus, burtininkus ir manichėjus“. Rytų Europa

Pagrindinis straipsnis: Bogomilai

Ankstyvieji pasakojimai apie bogomilus Bizantijos imperijoje siekia X–XI amžių, kur jie vaizduojami kaip bendražygiai Vakarų „eretikai“, kurie XII amžiuje pradėti vadinti katarais. Patys katarai, anot Vakarų Europos vienuolio Evervino iš Šteinfeldo, tvirtino, kad jų papročius nuo senų laikų išsaugojo jų broliai Graikijoje, iš kurių jie perėmė ir tęsia iki šiol.[13] Vakarų Europa

XI amžiuje, dvasinio virsmo judėjimo įkarštyje, dvasiniai judėjimai vienu metu atsirado daugelyje Vakarų Europos regionų. Šie judėjimai įgavo vienuolinių bendruomenių formą, rėmėsi Evangelija ir atmetė Romos bažnyčios hierarchijos autoritetą, daugelį jos dogmų (pvz., Kristaus žmogiškąją prigimtį) ir sakramentus (santuoką, Eucharistiją). Kadangi šie judėjimai taip pat praktikavo krikštą rankų uždėjimu, būdingą katarams, istorikai juos laiko protokatarais.

Įvairūs XI amžiaus dvasiniai judėjimai turėjo daug bendrų bruožų. Jie atmetė mažų vaikų krikštą, atmetė išpažinties sakramentą ir atmetė santuokos sakramentą, kurį tuo metu įvedė popiežius. Jie taip pat atmetė bažnytinių sakramentų galiojimą, jei juos teikiantis kunigas buvo nuodėmės būsenoje, ir kritikavo Nukryžiavimo kultą kaip egzekucijos instrumentą.

Pasak XI amžiaus istoriko Raulio Glaberio, pamokslininkai Leuthardas ir Wilhardas veikė apie 1000 metus, o jų mokymus pasmerkė bažnyčios valdžia. 1022 m.[14] (kitų šaltinių duomenimis, 1017 m.[15]) dvylika Orleano katedros kanauninkų karaliaus Roberto Pamaldžiojo įsakymu buvo nuteisti už „ereziją“ ir sudeginti. Tai buvo pirmasis viduramžių krikščionybės laužas. Vėliau Tulūzoje (1022 m. Tulūzos eretikai), Akvitanijoje ir Šiaurės Italijoje (Monforto pilies erezija) sekė kitos egzekucijos. 1025 m. Flandrijoje su keliais mokiniais buvo rastas „katarų mokytojas Gundulfas“; sakoma, kad jis buvo italų kilmės. 1026 m. iš Mažosios Azijos atvykęs kataras Pierre'as de Bruysas buvo išsiųstas į laužą Sen Žilyje[16].

XII amžiuje bendruomenės, praktikuojančios dvasinį krikštą ir pasmerktos kaip „eretiškos“, buvo žinomos visoje Europoje. Jos pirmiausia traukė didikus, o sekdamos jų pavyzdžiu – ir paprastus žmones.[17] 1143 m. Reino vienuolis Everwinas de Steinfeldas išsiuntė tikrą pagalbos prašymą labai gerbiamam cistercų abatui Bernardui Klerviečiui. Jis rašo, kad Kelne sugauti ir pasmerkti „eretikai“ ištvėrė ugnies kančias su pirmųjų krikščionių kankinių tvirtumu, ir tai sukėlė didelį neramumą ir murmėjimą tarp žmonių ir dvasininkų, dalyvavusių egzekucijos metu.[13] Kiti to meto šaltiniai kalba apie „puikininkų“ deginimą Šampanėje ir Burgundijoje, „feflų“ Flandrijoje, „patarenų“ Italijoje ir kalba apie „siaubingai niekšiškas audėjų arba arijonų sektas“ Prancūzijos pietuose, kartais vadinamas „albigensais“. Yra pagrindo manyti, kad visi šie pavadinimai reiškia to paties tipo įsitvirtinusias krikščionių bendruomenes, kurias įsitvirtinusi Bažnyčia vadino „eretiškomis“. Europos katarų bažnyčios

XII amžiaus antroje pusėje Europos katarų bendruomenės buvo pertvarkytos į darnias bažnytines institucijas, vadovaujamas vyskupų.

Yra įrodymų, kad apie 1170 m. popiežius Nikitas, bogomilų vyskupas iš Konstantinopolio, keliavo į Vakarų Europą, kad padėtų katarų bendruomenėms ir pasidalytų Bizantijos imperijoje įsišaknijusių Rytų bažnyčių patirtimi. Pirmiausia jis aplankė Lombardiją, o vėliau, Tulūzos katarų bažnyčios kvietimu, nuvyko į Langedoką, kur pirmininkavo visuotiniam Vakarų Europos katarų bažnyčių susirinkimui Sen Felikse.

Oksitanija ir Prancūzija

XII amžiaus antroje pusėje Langedoke egzistavo keturios katarų bažnyčios: Albižua, Aženua, Tulūza ir Karkasona. Tulūzos ir Karkasono bendruomenių iniciatyva Sen Felikse buvo surengtas bendras susirinkimas. Ten jie išrinko vyskupus, kuriuos pašventino Nikitas. „Albigeois bažnyčia“, senesnė už kitas, matyt, jau turėjo pašventintą vyskupą Sicardą Cellerier. Būtent jis prieš kelerius metus, 1165 m., Lombarde, netoli Albi, vyko ginčas su katalikų vyskupais ir popiežiaus legatu, dalyvaujant vikontui Trancaveliui. Šventojo Felikso katarų susirinkime taip pat dalyvavo Prancūzijos vyskupas Robertas d'Epernonas, atstovavęs Šampanės, Burgundijos ir Flandrijos katarams, konkrečiai Reimso, Vezlė, Šaritė prie Luaros, Lilio ir Nevero bendruomenėms.

XII amžiaus oksitanų katarų vyskupijos atsirado dviejų didelių feodalinių subjektų teritorijose: Tulūzos grafo (Prancūzijos karaliaus vasalo) ir vikontų sąjungos, esančios tarp Barselonos ir Tulūzos, kurią vienijo Trancavelių šeima (Karkasonas, Bezjė, Albi ir Limu). Šių žemių grafas ir vikontai mažai uoliai persekiojo katarus. 1177 m. grafas Raimundas V, nuoširdžiai priešiškai nusiteikęs katarų atžvilgiu, rašė Sito kapitulai, kad negali kovoti su „erezija“, nes ją remia visi jo vasalai. Jo sūnus Raimundas VI (1198–1221) buvo draugiškas katarų atžvilgiu. Trankavelų dinastija ir toliau teikė dar didesnę paramą katarams. Galiausiai Fua grafai nuėjo dar toliau, tiesiogiai įsitraukdami į Katarų bažnyčią.

Kelias kartas oksitanų valdovų jėgų pusiausvyra buvo palanki katarų bažnyčioms, todėl persekiojimas buvo draudžiamas. Prieš kryžiaus žygį prieš albigiečius katarizmas apėmė teritorijas nuo Kversi iki Gurdono ir Aženo vakaruose („Aženo bažnyčia“); centre – Tulūzos, Loragė ir Fua grafystės teritorijas („Tulūzos bažnyčia“); šiaurėje – Albigeois („Albi bažnyčia“); rytuose – Cabarde, Minervois ir Carcassé („Carcassonne bažnyčia“), besitęsiančios net

iki Corbières ir jūros. 1226 m. Razese (Limu regione) buvo įkurta penktoji vyskupystė, kuri anksčiau buvo „Carcasse bažnyčios“ dalis.

Šiaurės Italija

San Felice susirinkimo aktuose taip pat minimas Markas, Lombardijos katarų vyskupas, kurio centras buvo Milanas. Ši suvienyta Italijos bažnyčia iki XII amžiaus pabaigos buvo padalinta į penkias atskiras vyskupijas, kurių kiekviena turėjo savo vyskupą ir hierarchiją: „Concorezzo bažnyčia“ (centras Milane), „Desenzano bažnyčia“ (netoli Gardos ežero), taip pat bažnyčios Florencijoje, Spolete ir Mantujoje.

Istorikams prieinami doktrininiai įrodymai apie Italijos katarų bendruomenę atskleidžia keturis būdingus bruožus:

• Katarų bendruomenės yra itin aktyvios;

• tarp jų egzistuoja doktrininiai skirtumai (didžiausi prieštaravimai, pasak dominikonų inkvizitorių, buvo tarp Konkoreco ir Dezencano bažnyčių);

• nepaisant šių skirtumų, jie iš esmės sudaro vieną visumą;

• jie dalyvauja bendroje Europos visuomenės scholastinėje kultūroje[18].

BAŽNYČIOS GYVENIMO PADĖTIS KATARŲ BENDRUOMENĖSE

Dvasininkai

Nuo pat pradžių katarams buvo būdingas aštrus antiklerikalizmas (vadinamųjų „Romos bažnyčios išankstinių nusistatymų“ – šventųjų, relikvijų, atvaizdų ir kt. kulto – kritika). Tačiau kritikuodami „Romos bažnyčios apostazę“, jie niekada neteigė, kad Bažnyčia ir jos hierarchija yra visiškai nereikalingos.

Kaip ir Katalikų Bažnyčia, Katarų Bažnyčia padalijo dvasininkus ir pasauliečius. Pasauliečiai (lot. credentes arba „tikintys“) neprivalėjo atsisakyti savo ankstesnių katalikiškų įpročių ar prisirišimų, tačiau jie pripažino Katarų mokytojų (lot. perfecti arba „tobulieji“) dvasinę valdžią.

Katarų dvasininkai derino kunigų ir vienuolių funkcijas. Į juos buvo įtraukti ir vyrai, ir moterys. Kaip ir katalikų kunigai, Katarų „tobulieji“ pamokslavo, teikė sieloms išganymo apeigas ir teikė nuodėmių išrišimą. Kaip ir vienuoliai, jie

gyveno bendruomenėse, laikydamiesi pasninko, susilaikymo ir ritualinių maldos valandų.

Kaip ir katalikų vyskupas savo vyskupijoje, Katarų vyskupas buvo kunigystės šaltinis, savo rankomis įšventindamas bendruomenės narius. Vyskupo pakrikštyti (įšventinti) tikintieji gyveno Dievui pašvęstą gyvenimą ir tikėjo, kad turi galią išteisinti nuodėmes. Buvo tikima, kad ši galia perduodama iš „vieno „gero žmogaus“ kitam“. Katarų tekstuose ji sudarė „Šventosios Bažnyčios tvarkos“ esmę. Katarai tikėjo, kad jų vyskupai šią tradiciją perduodavo vieni kitiems tiesiogine linija iš apaštalų.

Kiekvienai Katarų bažnyčiai vadovavo vyskupas ir du padėjėjai (koadjutoriai) – „vyriausiasis sūnus“ ir „jaunesnysis sūnus“, kuriuos taip pat įšventindavo vyskupas. Po vyskupo mirties „vyriausiasis sūnus“ tapdavo tiesioginiu jo įpėdiniu. Vyskupijos teritorija buvo padalinta tam tikram skaičiui diakonų: jie atliko tarpininko vaidmenį tarp vyskupų hierarchijos ir bendruomenių, esančių kaimuose ir miesteliuose, kuriuos jie reguliariai lankydavo. Patys vyskupai retai gyveno dideliuose miestuose, pirmenybę teikdami bendruomenėms mažuose miesteliuose. Istorikai mano, kad ši bažnyčios organizacija primena ankstyvosios krikščionių bažnyčios struktūrą.

Bendruomenės

Kaip ir katalikų vienuolynai, katarų vienuolynai buvo vietos, kuriose buvo ruošiami neofitai, norintys gyventi religinį gyvenimą. Ten jie dvejus ar trejus metus studijavo katekizmą ir savo religines pareigas, po to davė reikiamus įžadus, o vyskupas juos įšventindavo rankų uždėjimu. Krikšto (iniciacijos) ceremonija buvo vieša, ir tikintieji privalėjo joje dalyvauti.

Pamokslininkai reguliariai palikdavo savo bendruomenes atlikti religinių pareigų, taip pat aplankyti giminaičių ir draugų mieste ar jo apylinkėse.

Katarų moterų ir vyrų bendruomenės išlaikė save savo darbu. Kai kurie iš šių bendruomenės namų buvo panašūs į šiuolaikinius hospisus, kur tikintieji gaudavo dvasinį vadovavimą ir paguodą, ir užsitikrindavo sau tai, ką jie vadino „laiminga pabaiga“, atnešusia sielai išganymą. Vyrų vienuolynų bendruomenėms vadovavo „vyresnieji“, o moterų bendruomenėms – „priorisos“ arba „meistės“. Katarų vienuolynų namai nebuvo uždari ir dažnai turėjo savo fabrikus. Jų buvo labai

daug miestuose, jie aktyviai dalyvavo vietos ekonominiame ir socialiniame gyvenime.

Daugelis Langedoko gyventojų katarus laikė „gerais krikščionimis, turinčiais didelę galią gelbėti sielas“ (remiantis liudijimais prieš inkviziciją).

Katarų vienuoliai laikėsi „Teisingumo ir tiesos taisyklių“ ir Evangelijos priesakų. Jie vengė žmogžudysčių (įskaitant gyvūnų žudymą), melo, teismo ir pan. Visos šios nuodėmės buvo laikomos sunkiomis, nuvertinančiomis ant jų nužengusią Dvasią. Nusidėję privalėjo atgailauti ir iš naujo priimti „paguodą“ – sakramentą, kurio pavadinimas kilęs tiesiogiai iš įprasto krikščioniško termino „Paracete“.

KATARIZMO IŠKILIMAS

Montsegiuras

Jau 1145 m., per savo misiją Vidužemio jūroje, garsus cistercų pamokslininkas Bernardas Klervietis apgailestavo dėl „siaubingų įžeidimų“, kuriuos popiežiaus pasiuntiniams Burgundijos oksitanų aristokratija padarė. Pasak jo, bažnyčios buvo apleistos, o Verfeuil (pilyje Albižejuje) niekas net nenorėjo klausytis jo pamokslo. Minėtas susitikimas Sen Felikse, įvykęs 1167 m. gegužę Tulūzos grafystės ir Trankavelio (Albi) vikonystės pasienyje, vyko atvirai ir be jokių pasaulietinės valdžios kliūčių. Amžiaus pabaigą Oksitanijoje galima laikyti „katarų taikos“ laikais. Remiantis inkvizicijos teismų metu surinktais parodymais, XIII amžiaus pradžioje Langedoke buvo 40 000 katarų tikinčiųjų (credenti) ir daugiau nei 1000 „perfektų“ (perfecti). Istorikai daro išvadą, kad didelė dalis Langedoko gyventojų bent jau simpatizavo kataramas. Daugybė literatūrinių ir vėlesnių teisinių šaltinių liudija, kad „apaštališkojo gyvenimo pavyzdys“ daugelį katalikų traukė prie „gerų žmonių“.

Taigi, nors katarai buvo persekiojami Šampanėje, Flandrijoje, Reino krašte ir Burgundijoje, pasaulietinė Langedoko ir Italijos gibelinų miestų valdžia buvo tolerantiška šiam tikėjimui ir netgi gynė disidentus nuo bažnytinės valdžios. Konfrontacija su Romos katalikų bažnyčia

Gerojo žmogaus sudeginimas ant laužo

Katarai tvirtino esantys vienintele autentiška krikščionių bažnyčia, o Romos bažnyčia – nukrypimu nuo Kristaus mokymų. Nuo pat pradžių katarų pamokslininkai kritikavo Romos bažnyčią dėl pernelyg pasaulietiško pobūdžio. Daugybė katalikų dvasininkų ydų, popiežiaus siekis turtų ir politinės galios bei religinės praktikos nukrypimas nuo evangelikų „apaštališkojo neturto“ idealų jiems buvo katalikybės atsidavimo „šio pasaulio kunigaikščiui“ įrodymas.

Tačiau jų gyvenimas ir moralė demonstravo apaštališkojo gyvenimo būdo tyrumą ir griežtumą – šį faktą pripažino net jų oponentai. Katarai pasisakė už visišką nesmurtą ir atsisakė meluoti ar prisiekti. Daugelis to meto žmonių, kaip matyti iš inkvizicijos įrašų, juos laikė prastais keliaujančiais pamokslininkais, nešamais Dievo Žodį. 1970-ųjų ir 1980-ųjų tyrimai[4] rodo, kad katarizmas yra tiesioginis Kristaus įsakymų, ypač Kalno pamokslo, laikymasis. Šiuolaikiniai mokslininkai mano, kad šis evangelikalizmas buvo vienas iš pagrindinių katarizmo principų[19].

Nepaisant to, katarų dualistinė krikščionybė buvo alternatyvus religinis konstruktas. Jie neragino dvasininkų reformos ar „grįžimo prie Šventojo Rašto“. Jie pareiškė norą grįžti prie Apaštalų Bažnyčios tyrumo, kuris nebuvo „uzurpuojanti Romos Bažnyčia“, o jų pačių – „Gerųjų krikščionių Bažnyčia“. Tačiau, nepaisant griežtos kritikos Katalikų Bažnyčios institucijai (jų terminologija – „šėtono sinagogai“), katarai nebuvo linkę rodyti priešiškumo patiems katalikams. Yra daugybė įrodymų apie taikų abiejų religijų tikinčiųjų bendravimą, būtent tose srityse, kur katarizmas turėjo didelę įtaką. „Eretikų“ vienuolių ir katalikų dvasininkų sambūvis vietos lygmeniu paprastai vyko be konfliktų. Inkvizicijos dokumentai rodo, kad tikintieji dažniausiai laikė save priklausančiais abiem bažnyčioms, manydami, kad abi turėjo didesnę tikimybę išgelbėti sielas nei kuri nors kita.

Priešingai, tose vietose, kur dominavo Katalikų Bažnyčia, katarai dažnai buvo persekiojimo taikinys. Romos hierarchija su jais elgėsi itin netolerančiai. Vietos

valdovai, ištikimi popiežiui, siekė juos sugauti ir „degino ugnimi tuos, kurių negalėjo išplėšti iš savo beprotybės“.

Pirmaisiais dešimtmečiais persekiojimas buvo gana epizodinis. Nors „eretikų“ pasmerkimas buvo vyskupų teismų atsakomybė, Bažnyčia dvejojo, kaip pasirinkti represijų metodus. Iš pradžių egzekucijos buvo vykdomos pasaulietinės valdžios dekretais. Tačiau pamažu susirinkimai ir pontifikalės bulės atvėrė kelią Bažnyčios įstatymams „erezijos“ srityje. XII amžiaus pabaigoje katarizmo ir katalikybės konfrontacija sustiprėjo. Popiežius, sunerimęs dėl katarų judėjimo plitimo, padidino spaudimą, o tai išprovokavo atsakomąją katarų kritikos padidėjimą. Popiežius 1178 ir 1181 m. išsiuntė cistercų misijas į Tulūzą ir Albį, tačiau misionieriai nesulaukė vietos valdovų bendradarbiavimo ir persekiodami katarus praktiškai nieko nepasiekė.

1179 m. Trečiasis Laterano Katalikų Bažnyčios susirinkimas pasmerkė „katarų ereziją“ (kartu su valdensiečių „erezija“). Veronos dekretaliai, dėl kurių 1184 m. susitarė popiežius ir imperatorius, buvo pirmosios visos Europos priemonės prieš „eretikus“. „Erezija“ buvo prilyginta valstybiniam nusikaltimui – „lese majeste“ prieš Dievą. Narbono bažnyčios susirinkimas vyskupams pavedė privalomą užduotį ieškoti „eretikų“ ir pranešti apie juos savo viršininkams.

Taip pat buvo bandoma surengti viešas diskusijas. Popiežiaus Inocento III pasiuntiniai Raulis de Fontfroidas ir Pierre'as de Castelnau vedė atviras teologines diskusijas su „gerais žmonėmis“. Tai nepavyko; priešingai, katarizmo plitimas tęsėsi. Sicilijoje Karmelio angelas bažnyčiose pamokslavo prieš katarus ir vienas iš jų jį nužudė. Įsitikinęs šių teologinių pastangų beprasmiškumu, Kastilijos kanauninkas Dominikas de Guzmanas nusprendė perimti pačių „eretikų“ metodus kovai su „erezija“. Nuo 1206 m. jis pradėjo pamokslauti Langedoke, laikydamasis neturto ir elgetavimo įžadų. Jam pavyko pasiekti kelias dešimtis atsivertimų į katalikybę. Tačiau ir šie pamokslai nedavė norimų rezultatų. Albigencijų karai

Pagrindinis straipsnis: Albigiečių karai

1209 m. popiežius Inocentas III paragino surengti kryžiaus žygį prieš katarus, vadinamą Albigiečių kryžiaus žygiu (iš Albi miesto). Atsiliepdami į šį kvietimą, Prancūzijos ir Europos baronai 1209 m. užpuolė Tulūzos grafystės ir Trankavelio vikonystės žemes. Kampanijai vadovavo popiežiaus legatas Arnaud Amaury, Sito abatas.

Kryžiaus žygis prieš albigencius pasižymėjo žiauriomis represijomis prieš civilius gyventojus (Béziers 1209 m., Marmande 1219 m.), taip pat didžiuliais masiniais laužais, kuriuose buvo deginami krikščionys – Minervoje (140 sudeginta 1210 m.) ir Lavaure (400 sudeginta 1211 m.). Tačiau vietos gyventojai, kuriems karas buvo ir religinė, ir nacionalinė išsivadavimo pastanga, aktyviai priešinosi kryžiuočiams, remdami jų teisėtus grafus.

1220 m. tapo aišku, kad bandymas įkurti katalikišką Monforų dinastiją Tulūzoje ir Karkasone žlugo. Katarų bendruomenės, iš pradžių smarkiai nukentėjusios nuo kryžiuočių, pamažu pradėjo atsigauti.

1226 m. Prancūzijos karalius Liudvikas VIII, Pilypo Augusto sūnus, nusprendė atgauti savo teises į Vidužemio jūros grafystes, kurias jam suteikė Monforas, ir asmeniškai vadovavo Prancūzijos armijai prieš Trankavelio Raimundą, Tulūzos Raimundą VII ir jų vasalus. Nepaisant įnirtingo pasipriešinimo kai kuriuose regionuose (ypač Limu ir Kabaretėje), karališkoji armija užkariavo Langedoką. 1229 m. Tulūzos grafas, pasidavęs, pasirašė Paryžiuje ratifikuotą taikos sutartį.

Galutinis katarų judėjimo pralaimėjimas

Karkasono gyventojai išvaromi iš miesto Simono de Monforo kariuomenės apgulties metu.

1229 m. karalius pagaliau laimėjo popiežiaus paskelbtą karą, o popiežius pasinaudojo karaliaus pergale: nuo tada Bažnyčiai buvo suteikta visiška veiksmų laisvė. Pasaulietiniai valdovai – katarų globėjai – neteko savo žemių ir turto, remiantis 1215 m. Laterano susirinkimo ir 1229 m. Tulūzos susirinkimo

dekretais. Katarų bendruomenės veikė pogrindyje. Tačiau jų išliko labai daug. Siekdami apsisaugoti nuo represijų, jie organizavo slaptą pasipriešinimo tinklą, pagrįstą socialiniu ir šeimos solidarumu. Inkvizicija, kurią 1233 m. įsteigė popiežiaus kaip priverstinės išpažinties instituciją, turėjo galią skirti bausmes ir atgailas, suvienydama Langedoko gyventojus su katalikų tikėjimu. Inkvizicija buvo perduota dominikonų ir pranciškonų ordinams, kurie taip pat skelbė oficialią Bažnyčios doktriną.

Inkvizicija buvo nuolatinis religinis tribunolas, nepriklausomas nuo vietos vyskupų. Savo tyrimus ji grindė sistemingais denonsavimais ir naudojo išpažintis kaip įrodymus. Ši veiksminga sistema sėkmingai sugriovė solidarumo ryšius, kurie saugojo kelias kartas besislapstančius katarus.

Inkvizicija įvedė diferencijuotą bausmių sistemą, įskaitant turto konfiskavimą ir laisvės atėmimą iki gyvos galvos. Mirties bausmė – pasmerktųjų perdavimas pasaulietinei valdžiai – buvo skirta pogrindžio dvasininkams, tai yra geriems vyrams ir geroms moterims, kurie atsisakė išsižadėti savo įsitikinimų, taip pat tikintiesiems, kurie vėl grįžo prie savo klaidų, tai yra „erezijos“. Tie, kurie mirė „eretiškoje bjaurybėje“, buvo pasmerkti atkasinėti ir sudeginti palaikus, o jų namai – sugriauti.

Po Paryžiaus sutarties, kuria Tulūzos grafas buvo pavestas Prancūzijos karaliui, Tulūzos, Agenua ir Razes katarų bažnyčių hierarchija kreipėsi į Raymondą de Pereuilą, nedidelio įtvirtinto kaimelio ant Montséguro kalno savininką, prašydamas leidimo ten įkurti „Bažnyčios sostą ir centrą“. Jis sutiko ir nuo 1232 iki 1243 m. iš Montséguro vienuolynų buvo reguliariai siunčiamos misijos slaptam pamokslavimui ir sakramentų dalijimui.

Siekdamas išvengti Paryžiaus sutarties pasekmių, Tulūzos grafas Raymondas VII sudarė sąjungą prieš Prancūzijos karalių su Anglijos karaliumi ir La Markės grafu. 1242 m. gegužę jis įtikino Montséguro riterius vykdyti baudžiamąją operaciją prieš keliaujantį inkvizicijos tribunolą, tuo metu įsikūrusį Avinjone (Lauragė). Jis manė, kad tai bus signalas visuotiniam sukilimui. Inkvizitoriai buvo nužudyti, jų registrai sunaikinti, o gyventojai griebėsi ginklų. Tačiau grafo sąjungininkų pralaimėjimas privertė jį prašyti taikos. Montségūras liko be gynybos ir 1243 m. buvo apgultas Prancūzijos karaliaus kariuomenės. Praėjus beveik metams po apgulties pradžios, Montségūras pasidavė, o 1244 m. kovo 16 d. Montségūro gerųjų vyrų ir gerųjų moterų bendruomenės – apie du šimtai

vienuolių ir vienuolių – taip pat apie dvidešimt pasauliečių, kurie savanoriškai prie jų prisijungė, buvo sudeginti kartu su savo vyskupais. Daugelis istorikų mano, kad Montségūro deginimas žymėjo ne tik organizuotų katarų bažnyčių Oksitanijoje pabaigą, bet ir Tulūzos grafo politinių ambicijų dėl nepriklausomybės pabaigą.

Po Montségūro deginimo 1244 m. kovo 16 d. buvo sutriuškintas paskutinis pogrindinis katarų judėjimas, netekęs organizuotos struktūros. Hierarchijos likučiams pavyko daugiau ar mažiau išlikti tremtyje Lombardijoje, tačiau nuo to laiko Oksitanijos katarų bažnyčia galėjo tik kovoti dėl išlikimo. XIII amžiaus pabaigoje katarizmas Oksitanijoje buvo praktiškai išnykęs. Tačiau Peyre'as Autier, buvęs notaras iš Ax-les-Thermes ir artimas grafui Roger-Bernard'ui de Foix, nuo 1299 m. vadovavo nedidelei gerų vyrų grupei, „nepajudinamai pasiryžusiai atnaujinti katarų evangelizaciją buvusiose teritorijose“.[20] Tarp jų buvo Peyre'o brolis Guillaume'as Autier ir Peyre'o sūnus Jaume'as. Pasitelkę savo šeimos ir draugystės ryšius, taip pat buvusio pogrindžio katarų judėjimo likučius, jie per daugelį metų sugebėjo „kurstyti katarizmo liepsną nuo Quercy iki Pirėnų“ tarp vis dar gausių tikinčiųjų. Bandymas, kurį istorikai vadina „Authier brolių rekonkista“, truko nuo 1300 iki 1310 m. Inkvizicijos dokumentų tyrimas atskleidžia, kad šio katarų rekonkistos sėkmė priklausė nuo gebėjimo smarkiai padidinti pogrindžio pastorių skaičių. Tačiau inkvizicija surinko ir sudegino visus pogrindžio pamokslininkus po vieną. Jaume'as ir Guillaume'as Authier buvo sudeginti Karkasone 1309 m., o Amiel de Perle ir Peyre'as Authier – Tulūzoje 1310 m.[21] Vienintelis, kuriam pavyko pabėgti į Kataloniją, buvo Guillaume'as Bélibaste'as. Dvigubo agento apgautas, jis buvo sugautas ir 1321 m. Narbono arkivyskupo įsakymu sudegintas Vilruge-Termeneze. Šis įvykis laikomas oksitanų katarų bažnyčių pabaiga. Katarų religinės pažiūros

Informacijos šaltiniai

Apie katarizmą žinoma iš trijų istorinių šaltinių kategorijų. Visų pirma, tai pačių katarų raštai. Jų turėjo būti daug, tačiau persekiojimo metais inkvizicija sunaikino beveik visą medžiagą. Nepaisant to, iki šių dienų išliko du teologiniai traktatai ir trys „ritualai“.

Vienas iš šių traktatų yra „Dviejų principų knyga“, saugoma Florencijoje. Šis lotyniškas rankraštis, datuojamas apie 1260 m., yra katarų gydytojo Giovanni de Lugio iš Bergamo apie 1230 m. parašyto pagrindinio darbo santrauka. Kitas

traktatas, atrastas Prahoje 1939 m., yra lotyniška anoniminio rankraščio, originaliai parašyto oksitanų kalba XIII a. pradžioje, kopija, matyt, „tobulojo“ Baltramiejaus iš Karkasono. Abu šie dokumentai yra pagrindinis šiuolaikinės informacijos apie katarų doktriną šaltinis. Medžiagos katarų liturgijos studijoms teikia Florencijos lotyniškasis ritualas, Provanso ritualas, saugomas Lione ir kuriame yra visas Naujojo Testamento vertimas į oksitanų kalbą, ir kitas ritualas oksitanų kalba, esantis Dubline. Kiekvienas iš šių dokumentų datuojamas maždaug 1250 m.

Taip pat reikėtų paminėti keletą apokrifinių raštų. Žymiausi yra „Izaijo regėjimas“ (senovinis tekstas, kurį vis dar naudoja bogomilai) ir „Jono klausimai“ (tekstas, kurį bogomilai perdavė Italijos katarams apie 1190 m.).

Informacija apie katarizmą taip pat randama katalikų teologų poleminiuose darbuose, kuriuose analizuojamas ir bandoma paneigti katarizmą. Yra žinoma daugiau nei 30 tokių darbų, parašytų XII a. pabaigoje ir XIII a., nors ne visi jie yra vienodai vertingi ar svarbūs. Daugelis jų nebandė iškreipti aprašomos religijos; priešingai, juose gausu įspėjimų apie tuo metu jau sklandžius „tuščius prasimanymus apie katarizmą“. Autoriai domėjosi rimtais doktrininiais klausimais, kuriuos jie išsamiai nagrinėjo su dideliu intelektualiniu sąžiningumu, nepaisant itin priešiško požiūrio į katarizmą. Tai ypač pasakytina apie Durano de Huescos (buvusio valdenso, atsivertusio į katalikybę, „Summa quadrapartita“, Alano Liliečio „Summa adversus catharos“ ir Raineriaus Sacconi (buvusio kataro „tobulojo“, atsivertusio į katalikybę ir tapusio dominikonų vienuoliu bei inkvizitoriumi) darbus. Galiausiai, paskutinė dokumentų grupė yra teisiniai šaltiniai: liudijimai ir apklausos, kurias inkvizicija surinko nuo 1234 m. Dauguma šių šaltinių lieka nepublikuoti (išskyrus inkvizitorių Jacques'o Fournier ir Geoffrey d'Ablis registrus). Juose gausu informacijos apie to meto socialinį gyvenimą ir katarų visuomenės pobūdį. Kalbant apie doktriną, įsitikinimus ir ritualus, inkvizitorių duomenys tik papildo ankstesnius šaltinius. Viename liudijime netgi cituojama, pavyzdžiui, katarų tikinčiųjų malda Langedoke: „Paire sant, Dieu dreyturier de bons speritz…“ (Šventasis Tėve, gerųjų dvasių Dievas).

Šventasis Raštas

Kataruose Naujasis Testamentas, ypač Jono evangelija, buvo pripažintas Šventuoju Raštu, sudarančiu katarų doktrinos pagrindą. Apaštalo Pauliaus laiškams taip pat buvo teikiama didelė reikšmė.

Katarų požiūris į Senąjį Testamentą paprastai buvo kritiškas. Jie atmetė didelę dalį Senojo Testamento raštų. Jų požiūriu, Senojo Testamento Dievas buvo ne kas kitas, o rūstybės dievas, „šio amžiaus dievas arba šio pasaulio kunigaikštis“, piktasis principas. Kad veiksmingiau suklaidintų žmones ir atitrauktų juos nuo išganymo kelio, jis vertė juos jį garbinti. Katarai tikėjo, kad Senąjį Testamentą įkvėpė „šio pasaulio kunigaikštis“ dėl jame gausybės žiaurumo ir per didelio dėmesio kūniškai egzistencijos pusei.

Priešingai, kai kurias pranašų knygas katarai labai gerbė – būtent tas, kurios aiškiai kalba ne apie kerštingą ir pavydų Izraelio Dievą, o apie gerą ir dvasingą Dievą, kurį Kristus turėjo apreikšti žmonėms.

Katarai vertė Šventąjį Raštą į šnekamąją kalbą, nors maldoje vyravo lotynų kalba. Jono evangelijos skaitymas buvo privalomas, ypač per „Consolamentum“ ceremoniją. Šiuo atveju garsus skaitymas prasidėdavo žodžiais „In principio“ ir baigdavosi žodžiais „gratia et veritas per Jesum Christum facta est“. Šioje Evangelijoje būdingos Šviesos ir Tamsos, Tiesos ir Melo bei „Dievo“ ir „pasaulio“ opozicijos katarams patvirtino jų dualizmą. Mato evangelijos palyginimas apie gerus ir blogus medžius (Mato 7:16-20), žinomus pagal jų vaisius, jiems buvo Kristaus pavyzdžio simbolis, pagal kurį galima atpažinti tikrus krikščionis. Visos katarų parašytos knygos, mums žinomos nuo XIII amžiaus, yra paremtos posakiu „Mano karalystė ne iš šio pasaulio“.

TEOLOGINĖ DOKTRINA

Tulūzos kryžius

Katarizmas yra išganymo religija, pagrįsta Apreiškimu. Katarai rėmėsi krikščioniška angelų ir Liuciferio nuopuolio tradicija, taip pat arkangelo ir piktojo drakono kova, kad patvirtintų evangelikų dualizmą, kuris supriešino gailestingumo ir meilės Dievą su šio pasaulio realijomis. Šventajame Rašte jie laikė Dievo gailestingumo postulatą geresniu už Jo visagalybės postulatą. Jie laikė žmonių sielas puolusiais angelais, įkalintais kūniškuose kalėjimuose blogio, o ne Dievo pasaulyje. Jų dualizmas buvo pagrįstas priešprieša tarp nematomo Dievo šviesos pasaulio ir šio pasaulio, pasmerkto sunaikinimui ir mirčiai piktojo kūrėjo, kurį jie vadino Liuciferiu ar kitu velnio vardu. Žmonių sielas – angelus, nukritusius iš dieviškosios kūrinijos – pagavo slibinas, kartu su juo numetė į šį pasaulį ir dabar laukė išvadavimo iš žemiškosios tremties: Kristaus pažadėto išganymo. Todėl katarų doktrina ir religinė praktika rėmėsi Evangelija, kurios

aiškinimui jie skyrė daug dėmesio. Katarų pamokslininkai savo tezes grindė daugybe Šventojo Rašto nuorodų. Taip jie interpretavo Kristaus, vienintelio tikrojo Dievo Sūnaus, Tėvo atsiųsto į šį pasaulį, „kurio kunigaikštis yra šėtonas“, žinią, kad pagaliau atneštų pražuvusioms avims, puolusiems angelams, išganymo ir sugrįžimo į dangiškąją tėvynę galimybę.

Dualizmas

To meto katalikų šaltiniuose gausu nuorodų į katarus, kurie tikėjo „dviem dievais – vienu geru, kitu blogu...“. Tačiau, pasak daugumos akademinių autorių, ypač Jeano Duvernoy, toks jų dualizmo vaizdavimas yra supaprastintas ir tendencingas. Jis kilęs iš teisminių šaltinių, pirmiausia notarinių formų. Tačiau iš tiesioginių ar geresnės kokybės dokumentų dualizmas įgauna mažiau supaprastintą formą. Katarų metafizikos pagrindas iš tiesų yra tikėjimas dviem principais. Tačiau katarų dualizmas nėra atspirties taškas, o apmąstymų ir kontempliacijos pasekmė, išvada, padaryta analizuojant Bibliją. Katarų metafizinį apmąstymą galima apibrėžti kaip dualistinį Evangelijų skaitymą. Visa katarų sistema remiasi Naujuoju Testamentu. Tačiau jų Naujojo Testamento tekstas vienoje vietoje skyrėsi nuo ortodoksų Biblijos. Sinodiniame vertime rašoma: [Jn 1, 12–13] 1, 3]: „Visa per jį atsirado, ir be jo neatsirado nieko, kas yra atsiradę“. [Jn 1, 4]: „Jame buvo gyvybė, ir gyvybė buvo šviesa...“ Katarai šią ištrauką išvertė taip: [Jn 1, 3]: „Visa per Jį atsirado, ir be Jo neatsirado nieko.“ [Jn 1, 4]: „Visa Jame buvo gyvybė, ir gyvybė buvo šviesa...“ Jų manymu, tai yra teisingas lotyniškų Vulgatos žodžių vertimas: sine ipso factum est nihil.

Taigi, cituojamos ištraukos iš Jono evangelijos prologo reikšmė atrodo tokia: visa per Jį atsirado – tai yra, kas iš tikrųjų „yra“, per Jį atsirado. Priešingai, „be Jo neatsirado niekas“ – tai yra, ko iš tikrųjų „nėra“, kas „be meilės“, remiantis šv. Pauliaus posakiu, kurį katarai mielai citavo: „...jei neturiu meilės, esu niekas“ (1 Kor 13, 2).

Tai reiškia, kad katarai skyrė du kūrinius: tikrąjį, kurio darbai iš tiesų „yra“, tai yra Dievo kūrinys („visa atsirado per Jį“); ir iliuzinį, kurio darbams trūksta tikrosios būties, šio matomo pasaulio, kurį jie siejo su „nebūtimi“ („ir be Jo niekas neatsirado“ arba „visa atsirado be Jo“, kaip sakė Pierre'as Autier). Matomas pasaulis, „šis pasaulis“, nėra Dievo kūrinys. Jis atsirado iš kitos pradžios.

Katarų dualizmas teigė, kad gėrio ir blogio šaknys yra absoliučiai nepriklausomos viena nuo kitos. Savo dialektiką jie grindė Aristotelio logika: „Priešingos idėjos yra priešybės“, todėl gėris ir blogis, būdami priešybės, kyla iš priešingų idėjų.

Katarų dualizmo tikslas buvo atleisti meilės Dievą, apie kurį kalbama Evangelijoje, nuo atsakomybės už blogio ir pasaulio kilmę. Jiems Dievas Tėvas gyveno savo nematomoje Karalystėje, o pasaulis, pasmerktas sunaikinimui, buvo piktojo kūrėjo – velnio arba maištingo angelo – darbas.

Reinkarnacijos doktrina

Šiame skyriuje gali būti originalių tyrimų.

Patikrinkite informaciją pagal cituotus šaltinius ir pašalinkite arba pataisykite informaciją, kuri sudaro originalius tyrimus. Jei reikia, patvirtinkite informaciją autoritetingais šaltiniais. Priešingu atveju šis skyrius gali būti pašalintas. (2020 m. kovo 19 d.)

Peyre'as Authier'as (paskutinis didysis katarizmo pamokslininkas) sakė, kad po pasaulio pabaigos visas matomas pasaulis bus... ...sunaikintas, ir jis tai pavadino pragaru. Tačiau visos žmonių sielos tada atsidurs rojuje, o danguje viena siela turės tiek pat laimės, kiek ir kita; visi bus išgelbėti, ir kiekviena siela mylės kitą taip, kaip myli savo tėvą, motiną ar vaikus...

Jacques'o Fournier inkvizicijos registras

Katarai, atsisakydami priskirti Dievui atsakomybę už šio pasaulio reikalus ir jo galią, skelbė Dievo karalystę, kuri nėra iš „šio pasaulio, kuris slypi nedorybėje“, kaip apibrėžė apaštalas Jonas. Šiame pasaulyje jie matė vienintelį įmanomą pragarą, bet laikiną pragarą, kuris laikų pabaigoje ateis į savo galą, neturėdamas nieko bendra su amžinybe, Dievu ar Jo geruoju kūriniu. Ši laikų pabaiga ateis tada, kai visos žmonių sielos bus išgelbėtos ir sugrįš pas savo Kūrėją.

Ši versija atspindi originalią viduramžių krikščionybės formą, neturinčią viduramžių simbolikos. Gerųjų krikščionių požiūriu, niekas matomas negalėjo liudyti apie Dievą ar būti šventu simboliu – ne kryžius, ne balandis. Jie nestatė nei šventyklų, nei koplyčių, o garbino ir pamokslavo artimųjų namuose, olos šešėlyje, smuklėje, miško proskynoje, tvirtindami, kad vienintelė Dievo Bažnyčia yra žmogaus širdis.

Katarai buvo gana racionalistai, išjuokdami katalikų prietarus:

„Ne Dievas duoda tokį nuostabų derlių, o žemės tręšimas.“[22]

Kodėl jūs lenkiatės prieš šią statulą? Ar pamiršote, kad tai buvo žmogus, kuris paėmė medžio gabalą ir išdrožė jį geležiniais įrankiais?[23]

Katarai nesugalvojo dieviškos kilmės, dieviškos teisės, teisingo smurto ar šventojo karo politinės ir socialinės tvarkos. Jų požiūriu, visos žmonių sielos – vyrai ir moterys, turtingi ir vargšai, eretikai ir prelatai, netikėliai ir žydai – buvo geros ir lygios, dieviškos kilmės. Ir visiems jiems, be išimties, buvo apreikštas išganymo pažadas per Dievo gailestingumą.

Katarai netikėjo nei gimtąja nuodėme, nei laisva valia (Dviejų principų knyga):

Tapsta visiškai nesuvokiama, kaip angelai, sukurti geri, galėjo nekęsti panašaus į save ir amžinai egzistuojančio gėrio, nei kodėl šie geri angelai buvo linkę į blogį ir mylėjo jį, kurio dar nebuvo...

Jie tikėjo, kad tikroji kiekvienos Dievo sukurtos sielos prigimtis yra gera. Jie taip pat, daugelio tyrinėtojų (Nelly René, Brenon Anne, Michel Roquebert) teigimu, išlaisvino moteris nuo „Ievos nuodėmės“ kaltės, įsišaknijusios biblinėje mizoginijoje.

Katarų traktatuose ir ritualuose nėra jokio paminėjimo apie nuoseklų sielų perkėlimą iš vieno kūno kalėjimo į kitą. Tik antikatarų polemika ir liudijimai prieš inkviziciją pateikia informacijos šia tema. Tačiau gerųjų krikščionių teoriniai tekstai teigia, kad, priešingai nei moko katalikų dvasininkai, Dievas nesukuria begalinio skaičiaus naujų sielų tam, kad vieną dieną sustabdytų laiką ir teistų kiekvieną, kad ir kokioje būsenoje ir amžiuje Jis juos rastų. Vietoj to, tam tikras skaičius dieviškųjų sielų pateko į savo kūnų vergiją ir dabar jos turi „pabusti“ iš šio pasaulio, prieš išgirsdamos kvietimą jį palikti ir grįžti į savo dangiškąją tėvynę. Kaip jau minėta, jie tikėjo visuotiniu visų dieviškųjų sielų, kurios pateko į kūnų vergiją kuriant blogąjį pasaulį, išganymu. Jie tikėjo, kad po nuopuolio migruodamos iš kūno į kūną, šios sielos įgis patirties ir galimybę pažinti Gėrį, atpažinti savo priklausomybę kitam pasauliui ir būti Dievo pašauktos vėl susijungti su Juo.[24]

Terminas „pasaulio pabaiga“ užima svarbią vietą katarų eschatologijoje: bet tai jokiu būdu nėra staigi pabaiga. Kai dieviškos sielos atpažins savo dangiškąją kilmę, atsižadės blogojo pasaulio ir jį paliks, blogasis pasaulis bus ištuštintas – nes tik Dievas gali būti Gyvenimo arba egzistencijos kūrėjas – iki tos dienos, kai paskutinė įsikūnijusi siela bus išlaisvinta iš užmaršties žemiškąja mirtimi. Tada „matomas pasaulis grįš į savo nebūtį“, o dieviškoji kūryba, sutepta laikinu egzistencijos praradimu, vėl susijungs su amžinybe.

KRISTUS. ŠVENTOJI DVASIA

Šiame skyriuje gali būti originalių tyrimų.

Patikrinkite informaciją pagal cituotus šaltinius ir pašalinkite arba pataisykite bet kokią informaciją, kuri yra originalių tyrimų dalis. Jei reikia, patvirtinkite informaciją autoritetingais šaltiniais. Priešingu atveju šis skyrius gali būti pašalintas. (2020 m. kovo 19 d.)

Nepaisant inkvizicijos įrašuose pateiktų argumentų, negalima paneigti krikščioniškos katarizmo esmės. Kristus yra jų religinio išsilavinimo centre ir yra jų tikėjimo pagrindas. Tačiau jų supratimas apie jį labai skiriasi nuo katalikų.

Ypač katarai neigė, kad Kristus savo auka atpirko žmonių nuodėmes.[25] Jis tik išdėstė Evangelijose pateiktą išganymo doktriną. Dauguma jų atmetė Kristaus žmogiškosios prigimties idėją. Katarai tikėjo, kad jis tapo žmogaus panašumu, o jo atėjimas, gyvenimas tarp žmonių ir mirtis tėra tik iliuzija. Katarų teologija taip pat teigė, kad būtent Kristus įkūrė jų krikščionybės versiją. Kai kurie mano, kad katarų religija pirmiausia buvo doketizmo: Dievo Sūnus, Dievo emanacija arba Dievo angelas, anot įvairių katarų mokyklų, buvo žmogus tik išvaizda, o ne kūniškai atsiųstas į šį pasaulį; ir tik išvaizda Jis mirė ant kryžiaus. Tačiau ne visi katarų pamokslininkai ar tikintieji buvo vienodai doketizmo šalininkai, ir buvo tokių, kurie pripažino, kad Jis galėjo kentėti ir net mirti. Mergelę Mariją katarai kartais gerbė kaip angelą, o ne kaip moterį. Trečiasis šioje eilėje buvo evangelistas Jonas. Išganymo priemonė, anot katarizmo, buvo evangelinė, tačiau tuo pačiu metu radikaliai skyrėsi nuo katalikų Kristaus atperkančios aukos.

Katarai tikėjo, kad Dievo Sūnus atėjo į šį pasaulį ne tam, kad savo auka ir mirtimi ant kryžiaus atpirktų gimtąją nuodėmę, o tiesiog tam, kad primintų žmonėms, jog jų Karalystė nėra iš šio pasaulio, ir išmokytų juos išganymo

sakramento, kuris amžiams išvaduos juos nuo blogio ir laiko. Šis sakramentas yra Šventosios Dvasios, Guodėjo, krikštas, kurį Kristus suteikė savo apaštalams.

RITUALAI IR KULTAI

Šiame skyriuje gali būti originalių tyrimų.

Patikrinkite informaciją pagal cituotus šaltinius ir pašalinkite arba pataisykite bet kokią informaciją, kuri yra originalūs tyrimai. Jei reikia, patvirtinkite informaciją autoritetingais šaltiniais. Priešingu atveju šis skyrius gali būti pašalintas. (2020 m. kovo 19 d.)

Vadinamasis katarų Liono ritualas (oksitanų kalba).

Katarų požiūriu, Evangelijos „geroji naujiena“ susideda iš Kristaus žodžio apšvietos, sielų, kurios gauna išgelbėjimą per krikštą rankų uždėjimu, pažadinimo, kaip sakė Jonas Krikštytojas: „Tas, kuris ateina po manęs, yra galingesnis už mane... Jis krikštys jus Šventąja Dvasia ir ugnimi.“ Kristus įkvėpė šią Dvasią apaštalams, kurie ją perdavė savo mokiniams.

Taigi, katarų Evangelijos interpretacijoje svarbiausios buvo Sekminės, o ne Kančios. Ši interpretacija greičiausiai yra archajiškesnė. Tyrėjai pastebi didelių panašumų su ankstyvąja krikščionybe tiek katarų šventųjų tekstų interpretacijoje, tiek jų liturgijoje.

Katarų praktikuotas paguodos sakramentas tuo pačiu metu buvo krikštas, iniciacija ir komunija, nes vien vandens krikšto visiškai nepakako. Paguoda taip pat suteikė nuodėmių išrišimą, įvedimą į atgailos kelią ir buvo ženklas apie galią surišti ir atrišti, kuri žymi Kristaus Bažnyčią. Suteikiamas mirštantiems, šis sakramentas taip pat tarnavo kaip patepimo aktas. Galiausiai, sujungdamas sielą su dvasia, tai buvo savotiška dvasinė, mistinė santuoka. Vienintelis dalykas, kurio jam trūko, buvo transsubstanciacija.

Paguodos krikštas buvo kolektyvinė, vieša ceremonija, atvira visiems. Lydimas vyresniosios arba prioresės, neofitas ateidavo į vyskupo namus, kad „atsiduotų Dievui ir Evangelijai“, kad išmoktų Viešpaties maldos tradicijos – svarbiausios maldos, kurią reikia reguliariai kartoti tam tikru laiku ir tam tikrą skaičių kartų – ir tada gautų pačią Šventojo Rašto knygą. Tada, po ilgos ceremonijos, vyskupas ir visi dalyvaujantys Geri Žmonės uždėdavo dešines rankas ant neofito galvos ir deklamuodavo pirmąsias Jono evangelijos eilutes. Mirštančiųjų paguoda buvo

panašus ritualas: ją atlikdavo du Geri Žmonės mirštančiojo šeimos ir draugų akivaizdoje.

Dokumentai rodo, kad prie tikinčiųjų stalo dažnai būdavo Geri Krikščionys. Kiekvieno valgio, kuris buvo griežtai vegetariškas, pradžioje vyresnieji Geri Vyrai arba Geros Moterys palaimindavo duoną, ją laužydavo ir dalindavo visiems susirinkusiems. Šis ritualas, stebimas nuo tūkstantmečio, tarnavo kaip Eucharistijos pakaitalas. Jie tai darė Paskutinės vakarienės atminimui, tačiau netikėjo, kad laužydami duoną valgo Kristaus Kūną; jiems šie Evangelijos žodžiai simbolizavo Dievo Žodį, plintantį po visą pasaulį.

Jei tikintis sutikdavo Gerą Vyrą arba Gerą Moterį, jie pasveikindavo juos trigubu prašymu palaiminti arba, oksitanų kalba, melhorier, ir tris kartus nusilenkdavo prieš juos.

Kiekvienos ritualinės ceremonijos pabaigoje krikščionys ir tikintieji apsikeisdavo taikos bučiniu, vyrai tarpusavyje ir moterys tarpusavyje. Griežti skaistybės įžadai faktiškai draudė katarų vienuoliams bet kokį fizinį kontaktą su priešingos lyties atstovais.

Katarizmo istorinės reikšmės vertinimas

Ilgą laiką istorinė literatūra, tiek vidaus, tiek užsienio, nuolat neigiamai vertino istorinį katarų judėjimo vaidmenį. Tačiau sovietinėje tradicijoje, pavyzdžiui, Didžiojoje sovietinėje enciklopedijoje, buvo tendencija teigiamai vertinti katarizmą kaip pasipriešinimo judėjimą viduramžių popiežiaus diktatui, kuris SSRS buvo vertinamas itin neigiamai. Pagrindinis šaltinis, kuriuo rėmėsi tyrėjai, buvo antieretiški traktatai, paneigiantys šią „viduramžių ereziją“ – XIII amžiaus teologų sudarytos „Summae“. Katarizmas buvo laikomas antiekleziastiniu, daugiausia barbarišku, eretišku mokymu, kuris grasino pakenkti krikščionybės pozicijai Europoje. Nuo devintojo dešimtmečio šis požiūris buvo plačiai niekinamas. Po Oksfordo istoriko Roberto Moore'o darbų atsirado požiūris į katarizmą. Šiandien dauguma Vakarų katarizmo tyrinėtojų linksta prie pozityvesnio požiūrio. Pasak jų, katarai, savo meilės ir smurto atmetimo mokymais, buvo Europos visuomenės bandymas grįžti prie krikščionybės šaknų (taip užbėgant už akių Liuterio reformacijai) ir tokiu būdu sukurti alternatyvą katalikybei, kuri išgyveno gilią krizę.

Iš šios perspektyvos vertinama kitų svarbių viduramžių religinių judėjimų, egzistavusių prieš Reformaciją – valdensų, beginių ir panašių. Tačiau katarizmas laikomas patvariausiu ir sėkmingiausiu iš šių bandymų. Šio bandymo smurtinis slopinimas, įgavusią niokojančio karo ir vėlesnių žiaurių represijų formą, laikomas vienu pirmųjų totalitarinės ideologijos triumfo precedentų Europos istorijoje.

Šiuolaikinė istoriografinė katarizmo diskusija

Iki 1950 m. šio klausimo tyrimams įtakos turėjo tik teologai. Ši aplinkybė lėmė nesutarimus dėl katarizmo kilmės. Kai kurie tyrėjai (įskaitant L. P. Karsaviną ir Henry Lee, vienos pirmųjų svarbių monografijų apie inkvizicijos istoriją autorių) katarizmą laiko „neomanicheizmu“, atėjusiu į Vakarus iš nekrikščioniškų Rytų: „Katarų dogmos esmė yra visiškai svetima krikščionybei.“[26] Šią poziciją palaiko ir kai kurie šiuolaikiniai tyrėjai.[27][28][29] Tačiau inkvizicijos archyvų plėtra paskatino peržiūrėti vyraujančią istorikų nuomonę.

Nuo šeštojo dešimtmečio medievistai vis dažniau kėlė katarų „erezijos“ klausimą, vartodami socialinių, o ne religinių klausimų terminologiją. Be to, nuo 1939 m. daugelio Europos bibliotekų archyvuose buvo aptikta daugybė autentiškų katarų kilmės rankraščių fragmentų (daugiausia dominikonų tėvo Antoine'o Dondaino tyrimų dėka). Remdamiesi šių šaltinių analize, dauguma mokslininkų ėmė laikyti katarizmą netradicine krikščioniška pasaulėžiūra, galbūt paveikta Rytų idėjų, bet apskritai organiška Vakarų dvasinės kultūros dalimi.[30][31][32][33]

Šie tyrėjai pabrėžia daugybę bendrų bruožų, būdingų tiek katarizmui, tiek Europos kultūrai apskritai XI–XII amžiuje. Rimčiausią indėlį paneigiant „tradicinį“ požiūrį į šį judėjimą kaip į Rytų manicheizmo šaką įnešė Jeanas Duvernoy. Savo knygoje „Katarų religija“ pirmą kartą, išstudijavus visą įvairių tipų dokumentų rinkinį, buvo atlikta išsami viduramžių religinio reiškinio, vadinamo katarizmu, istorinių duomenų analizė. Autorius priėjo prie išvados, kad katarizmo kontekstas buvo išskirtinai krikščioniškas, ir nuo tada ši išvada dominuoja tarp šiuolaikinių istorikų.[34] Dešimtajame dešimtmetyje nemažai istorikų, ypač Monique Zernier, ragino persvarstyti esamas idėjas apie „viduramžių erezijas“, įskaitant katarų idėjas, ypatingą dėmesį skiriant poleminiams metodams, kuriais teologų raštuose buvo konstruojama vienos

„erezijos“ idėja kaip vienintelė grėsmė katalikų bendruomenei – eklezijai[35]. 1998 m. straipsnių rinkinyje „Inventer l’hérésie?“ („Išgalvoti ereziją?“)[36], kuriame dalyvavo tokie medievistai kaip Robertas Ianas Moore'as, Jeanas-Louis Bige'as, Jeanas-Danielis Dubois, Dominique'as Ionha-Prazas, galutinai buvo apibrėžtas atotrūkis tarp dviejų prancūzų eretiškos istoriografijos krypčių: Duvernoy-Brenono mokyklos, kuri Katarų bažnyčią laiko organizacine ir doktrinine vienybe[37], ir „dekonstruktyvistinės“ mokyklos, kuri katarizmą pateikia kaip „įsivaizduojamą ideologinę struktūrą be realių pamatų“ (Jeanas-Louis Bige'as) ir neigia Katarų bažnyčių vienybę bei egzistavimą[38].

Tačiau „dekonstrukcionistų judėjimas“ vienija gana siaurą medievistų ratą, o jo išvadoms nepritaria dauguma katarizmo srities specialistų, kurie mano, kad „dekonstrukcionistai“ ignoruoja kritišką visų šioje srityje egzistuojančių šaltinių, ypač pačių katarų autentiškų šaltinių, analizę.[39][40]

KATARŲ TERMINOLOGIJA

Šiame skyriuje gali būti originalių tyrimų.

Patikrinkite informaciją pagal cituotus šaltinius ir pašalinkite arba pataisykite informaciją, kuri sudaro originalius tyrimus. Jei reikia, patvirtinkite informaciją autoritetingais šaltiniais. Priešingu atveju šis skyrius gali būti pašalintas. (2020 m. kovo 16 d.)

Adoremus – žr. Maldos

Adoratio – terminas iš inkvizicijos žodyno, niekinantis terminas, reiškiantis ritualinį prašymą dėl palaiminimo, katarų vadinamas melhorament arba melhorier. Pabrėždama šį ritualą lydintį priklaupimą, inkvizicija bandė išjuokti šią praktiką, pavadindama ją tikinčiųjų „pagarbos“ ritualu „eretikams“. Albanenses – taip italų dominikonai vadino Decenzano (netoli Gardos ežero) katarų bažnyčios narius. Manoma, kad šią bažnyčią įkūrė vyskupas Albanusas, kuris amžiaus pabaigoje ginčijosi su kitu katarų vyskupu Garatu. XIII amžiuje Albano pasekėjai išpažino vadinamąjį absoliutų vyskupo Bellesmanzos ir jo „vyresniojo sūnaus“, Giovanni de Lugio, „Dviejų principų knygos“ autoriaus, kuris taip pat tapo vyskupu apie 1250 m., dualizmą.

Apareilement arba Aparelhament yra oksitanų kalbos žodis, reiškiantis „pasiruošimas“, ir tai yra kolektyvinės atgailos ceremonija, panaši į vienuolinę išpažintį. Šią išpažintį kas mėnesį atlikdavo diakonai katarų vyrų ir moterų

vienuolių bendruomenėse. Ši ceremonija, dar vadinama servici, išsamiai aprašyta **Liono katarų rituale**. Tiems, kurie nori sužinoti daugiau, rekomenduojama Jeano Duvernoy dviejų tomų knyga „La Religion des Cathares“. Caretas, arba „ramybės bučinys“, praktika, žinoma iš katarų ritualų, reiškianti „susitaikymą, atleidimą“, buvo įprasta krikščioniška praktika viduramžiais. Ramybės bučinys užbaigdavo katarų liturgines apeigas. Liudijimai iki inkvizicijos išsamiai aprašo šį ritualą, nurodydami „bučinį į veidą“ arba net „į lūpas“: „Šiuo bučiniu „Tobulasis“ suteikia mums ramybę, du kartus pabučiuodamas mus į lūpas, tada mes juos du kartus pabučiuojame tokiu pačiu būdu.“ Citata iš „Le dossier de Montsegur: interrogatories of the inkvizition 1242-1247“. Jordan de Pereuil liudijimas. Tarp gerų vyrų ir gerų moterų, kuriems Regula draudė liestis vienam su kitu, bučinys vyko per Evangelijos knygą.

Consolamentum arba Paguoda buvo vienintelis sakramentas, kurį praktikavo katarai, ir kurį jie vadino „šventuoju Jėzaus Kristaus krikštu“. Tai buvo dvasinis krikštas (priešingai nei Jono krikštas vandeniu). Tai buvo atliekama rankų uždėjimu, pagal apeigas, panašias į ankstyvųjų krikščionių (be materialių komponentų, tokių kaip vanduo ir aliejus). Jis taip pat buvo vadinamas Šventosios Dvasios, Guodėjos, krikštu, kuris papildė krikštą vandeniu ir nužengė ant apaštalų per Sekmines. Katarams šis krikštas, kurį atliko tikroji krikščionių bažnyčia, taip pat turėjo atgailos reikšmę, nes nuplovė nuodėmes ir išgelbėjo sielą. Jis buvo atliekamas neofitams ir reiškė jų įžengimą į krikščionišką gyvenimą (ordiną), o tikintiesiems – sielos išganymą ir laimingą pabaigą (patepimą). Šio apeigų liturginiai žodžiai ir gestai išsamiai aprašyti trijose iki mūsų laikų išlikusiose Katarų apeigose, taip pat inkvizicijos protokoluose. „...Dabar, trokšdamas tapti tobulas, randu Dievą ir Evangeliją ir pasižadu niekada daugiau nevalgyti mėsos, kiaušinių, sūrio ar riebaus maisto, išskyrus aliejų ir žuvį, ir niekada daugiau neprisiekti ir nemeluoti visą likusį savo gyvenimą, ir niekada neišsižadėti savo tikėjimo, grasindamas ugnimi, vandeniu ar kita mirties bausme.“ Visa tai pažadėjęs, sukalbėjau Pater Noster... Kai sukalbėjau maldą, tobulieji uždėjo Knygą man ant galvos ir perskaitė Jono Evangeliją. Po skaitinio jie davė man Knygą pabučiuoti, tada apsikeitėme „ramybės bučiniu“. „Tada jie meldėsi Dievui, daug kartų priklaupdami.“ Citata iš „Montségur dokumentai: inkvizicijos liudijimai 1242–1247“, perrašyta iš Guillaume'o Tarru de la Galliolo žodžių.

Convenenza yra oksitanų kalbos žodis, reiškiantis „susitarimas, sutartis“. Karo ir persekiojimo metu, pradedant Montségur apgultimi, Convenenza tapo sutartimi tarp Gerojo Žmogaus ir tikinčiojo, leidžiančia priimti Paguodą net ir tuo atveju, jei asmuo prarado kalbos galią. Jordanas du Masas buvo sužeistas ir sulaukė paguodos „prie barbakano, kuris buvo netoli automobilio“. Atvyko Gerieji Žmonės Raymondas de Saint-Martinas ir Pierre'as Sirvenas, kurie paguodė sužeistąjį, nors šis jau buvo praradęs kalbos galią...“ Citata iš „Montségur dokumentai: inkvizicijos liudijimai 1242–1247“, užrašyta iš Azalais, Alzu de Massabraco našlės, žodžių.

„Endura“ yra oksitanų kalbos žodis, reiškiantis „pasninkas“. Keturiolikto amžiaus inkvizitoriai jį vartojo apkaltindami paskutinius Geruosius Vyrus savižudybių kurstymu tarp tikinčiųjų, kurie buvo paguodos gavę mirties patale, bet išgyveno. Tačiau tyrinėtojai mano, kad tai buvo klaidingas ritualinio duonos ir vandens pasninko, kurio naujai pakrikštyti asmenys turėjo laikytis pagal Regulą, aiškinimas. Yra tik keli pavyzdžiai, kai pasninkavo Gerieji Vyrai, kurie, sugauti inkvizicijos, atsisakė maisto ir vandens, kad išvengtų kalbėjimo tardymų metu, nes inkvizitoriai verčiau juos sudegindavo gyvus.

„Melhorament“ arba „melioramentum“ yra oksitanų kalbos žodis, reiškiantis „siekti geresnio“. Gerųjų Vyrų pasisveikinimas tikintiesiems, inkvizitorių pateikiamas kaip adoracija. Sutikęs Gerą Vyrą ar Gerą Moterį, tikintysis tris kartus atsiklaupdavo ir parpuldavo, sakydamas: „Gerasis krikščioni, prašau Dievo ir tavo palaiminimo.“ Trečią kartą jis arba ji pridurdavo: „Ir melskitės už mane Dievui, kad Jis padarytų mane geru krikščioniu ir vestų mane į laimingą pabaigą.“ Vienuolis arba vienuolė atsakydavo: „Priimk Dievo palaiminimą“, o tada: „Mes melsimės už tave Dievui, kad Jis padarytų tave geru krikščioniu ir vestų tave į laimingą pabaigą.“

Pater – Tėve mūsų arba Šventasis Žodis – yra pagrindinė katarų krikščionių malda. Jie ją skaitė kasdien per Valandas, per Paguodos maldą, prieš valgį ir taip toliau. Jų versija buvo identiška katalikiškai, išskyrus vieną žodį: vietoj „mūsų kasdienės duonos“ jie sakydavo „mūsų amžinoji duona“ – variantas, kilęs iš šv. Jeronimo ir pabrėžiantis simbolinę duonos, reiškiančios Dievo žodį, reikšmę. Jie taip pat vartojo graikišką doksologiją: „Nes Tavo yra karalystė, ir galybė, ir šlovė per amžių amžius“, kuria jie grindė savo tikėjimą visuotiniu išganymu.

Vargšai katalikai – katarai – nebuvo vieninteliai, sukėlę prieš dvasininkiją, kuri kaupė turtus priešingai evangelistų mokymams. Duranas iš Hueskos buvo pirmasis Vargšų katalikų ordino įkūrėjas. Po Pamjė susirinkimo 1207 m., asmeniškai susitikęs su šventuoju Dominyku, Duranas iš Hueskos padėjo įkurti Vargšų katalikų ordiną. 1212 m. jie Elne (Rusijone) pastatė du vienuolynus broliams ir seserims. Pagrindinė ordino užduotis buvo nuolat pamokslauti, kaip „tobuliesiems“, gyvenant skurde, meldžiantis ir miegant ant plikų lentų... Duranas iš Hueskos šiandien žinomas dėl savo kovų su „eretikais“, ypač dėl savo veikalo „Liber contra Manicheos“.

Tikintieji – pasak Everwino de Steinfeldo, XII a. viduryje Reino krašte tikintieji atstovavo aukso vidurį tarp paprastų tikinčiųjų (arba klausytojų) ir „eretiškų“ krikščionių ar išrinktųjų dvasininkų. Uždėjus rankas, tikintis tapdavo neofitu. XIII amžiaus Langedoke inkvizicija jau skyrė tik paprastus „eretikams tikinčius“, tai yra žmones, kurie klausėsi „eretikų“ mokymų. Iš tiesų, tikintieji atstovavo tikinčiųjų masei, kuri, remiantis inkvizicijos registrais, „tikėjo tuo, ką sakė „eretikai“, ir tikėjo, kad „eretikai“ gali išgelbėti jų sielas“. XIV amžiaus pradžioje Pierre'as Autier apibrėžė tikintįjį kaip asmenį, kuris rituališkai sveikina geruosius žmones ir prašo jų palaiminimo.

Nuodėmės – kaip ir visose Abraomo religijose, nuodėmė yra asmens dieviškojo įstatymo pažeidimas. Katarų krikščionims šis dieviškasis įstatymas buvo aiškūs Evangelijos priesakai ir įsakymai: jiems nuodėmės apėmė žmogžudystę, svetimavimą, smurtą, melą, vagystę, šmeižtą, keiksmažodžius, teismą... Bet kuri iš šių nuodėmių krikščioniui (tai yra katarų vienuoliui) reiškė neatidėliotiną krikščioniško statuso praradimą. Krikščionis, „išlaisvintas nuo blogio“ atgailos (Paguodos) krikštu ir gavęs malonę, neturėjo nusidėti, nes blogis nebegalėjo per jį veikti. Geras žmogus, kuris melavo, nužudė, prisiekė ar sąmoningai palietė moterį, turėjo būti perkrikštytas ir antrą kartą noviciatas.

Dvi Bažnyčios. Pierre'as Authier ir jo bendražygiai skelbė Evangeliją dar aiškiau ir įtikinamiau nei jų pirmtakai. Žiauriai persekiojami, jie tapatino save su Kristumi ir Jo apaštalais, kuriuos pasaulis persekiojo prieš juos, ir vadino persekiojančią Romos bažnyčią bloga ir klaidingai krikščioniška. Atkartodamas 1143 m. Reino bendruomenes, Pierre'as Authier pamokslavo: „Yra dvi Bažnyčios: viena persekiojama, bet atleidžia, o kita valdo ir plėšo.“ Tuo metu visi suprato, kuri Bažnyčia priklauso Kristui, o kuri – šiam pasauliui.

Giovanni de Lugio minimas nuo 1230 m. kaip vyriausiasis Decenzano bažnyčios katarų vyskupo sūnus. Jis galėjo būti kilęs iš Bergamo. Jis laikomas vienu labiausiai išsilavinusių savo laikų dvasininkų. Jis parašė katarų teologinį traktatą, žinomą kaip „Dviejų principų knyga“, kurio išliko tik sutrumpinta versija. Ši knyga pirmiausia buvo parašyta prieštaraujant katarų bažnyčios hierarcho Didier Concorezzo tezėms ir yra katarų teologinių apmąstymų apie blogio problemą viršūnė. Giovanni de Lugio traktatas buvo parašytas pagal visas XIII a. vidurio viduramžių scholastikos taisykles. Jis tapo Decenzano bažnyčios vyskupu apie 1250 m., tačiau po kelių dešimtmečių dingsta iš dokumentų, galbūt tapęs 1270-ųjų represijų Italijoje auka.

Diakonai – katarų bažnyčioje diakonas buvo pirmasis hierarchijos rangas. Katarų diakonai privalėjo lankytis religiniuose namuose administravimo ir drausmės susitikimams, skirtiems tam skirtose kiekvienos bažnyčios vietose. Diakonai taip pat vykdė kolektyvinės išpažinties ir atgailos ceremonijas vyrų ir moterų religiniuose namuose. Religiniai namai, kuriuose gyveno patys diakonai, tarnavo kaip hospisai. Visi katarų diakonai buvo vyrai; nėra šaltinių, rodančių diakonių egzistavimą.

Namas (vienuolynas) – katarų vienuoliai ir vienuolės gyveno mažose vyrų ir moterų bendruomenėse religiniuose namuose, primenančiuose katalikų vienuolynus, tačiau su laisvu įėjimu ir išėjimu. Ten jie dirbo fizinį darbą, kartu praktikavo ritualus ir sakramentus. Kai kurie iš šių namų taip pat tarnavo kaip užeigos namai, ligoninės arba hospisai; kiti atliko specifines mokyklų arba seminarijų funkcijas. Mažuose Langedoko miesteliuose buvo daug tokių vienuolynų namų, atvirų visuomenei. Daugumoje jų gyveno tik keli žmonės, kartais tos pačios šeimos nariai. Našlės, ištekėjusios moterys, pagimdžiusios daug vaikų, ir mergaitės be kraičio – trumpai tariant, visos, kurios nusprendė pasišvęsti Dievui ir pasiekti išganymą kaip Geros Moterys, – gyveno bendruomenėse, kurios jokiu būdu nebuvo izoliuotos nuo pasaulio, kartu su savo seserimis, motinomis ir tetomis, kartais tame pačiame name, kuriame gyveno likę giminaičiai, o kartais – kaimyniniame name.

Katarų vyskupai – katarų bendruomenes valdė įšventinti vyskupai, kaip ir ankstyvojoje Bažnyčioje. Kaip ir katalikų vyskupai, jie turėjo teisę įšventinti į krikščionių bendruomenę įstojančius asmenis savo bažnyčioje ar vyskupijoje. Kaip ir stačiatikių bažnyčios vyskupai, jie taip pat buvo vienuoliai. Pirmieji „eretikai“ vyskupai minimi Reino krašte tarp 1135 ir 1145 metų. XII amžiaus

pabaigoje jau buvo žinomas Prancūzijos, Lombardijos ir keturių Langedoko vyskupijų vyskupas. Nebuvo centralizuotos valdžios vyskupams, panašios į popiežiaus sosto; visos Bažnyčios buvo vietinės. Krikštas yra sakramentas, kuris visose krikščioniškose bažnyčiose žymi įžengimą į krikščioniškąjį gyvenimą. Ankstyvojoje krikščionių bažnyčioje krikštas taip pat reiškė atgailą ir nuodėmių atleidimą. Krikšto veiksmas tuomet buvo dvejopas: vandeniu (panardinant) ir Dvasia (rankų uždėjimu). Vėliau Romos bažnyčia atskyrė šias dvi apeigas, išlaikydama pavadinimą „krikštas“ vandens krikštui ir rankų uždėjimą vyskupų įšventinimui. Tuo pačiu metu vandens krikšto reikšmė susiaurėjo iki gimtosios nuodėmės nuplovimo, ir jis vis dažniau buvo atliekamas mažiems vaikams. Katarų Paguodos apeigose rankų uždėjimas visada vadinamas krikštu: „Šventasis Jėzaus Kristaus krikštas“ arba „Dvasinis Jėzaus Kristaus krikštas“. Katarai, matyt, išlaikė ankstyvajai Bažnyčiai būdingus krikšto bruožus: rankos buvo dedamos tik suaugusiems, kurie žinojo, kas vyksta, ir prašė atleidimo už savo nuodėmes. Jiems tai buvo vienintelis tikras krikštas, nes vandens krikštas, arba „Jono krikštas“, atliktas Romos bažnyčioje, jų nuomone, buvo nepakankamas išganymui. Be to, jie tikėjo, kad tik jų krikštas yra „pagrįstas Šventuoju Raštu“.

Kapinės – Katarai neteikė jokios reikšmės kūno pašventinimui ir netikėjo prisikėlimu. Todėl jie neturėjo jokių specialių laidojimo apeigų. Jei aplinkybės leido, mirusieji buvo laidojami, kaip ir visi kiti, įprastose parapijos kapinėse. Jei vietos kunigas tai uždraudė, katarų bendruomenė turėjo savo kapines, pavyzdžiui, Lordate arba Puylaurense. Pogrindžio laikotarpiu mirusieji buvo laidojami visur, kur juos galėjo rasti: sode, ant upės kranto ir pan. Inkvizicija dažnai atkasdavo šiuos lavonus ir juos degindavo.

Jaunesnysis sūnus ir vyresnysis sūnus – šie hierarchiniai bažnytiniai rangai pirmą kartą paminėti Langedoke 1178 m. Vyresnysis sūnus ir jaunesnysis sūnus buvo katarų vyskupų koadjutoriai. Jie iš karto gavo vyskupo įšventinimus, o jų funkcijos prilygo vyskupo funkcijoms. Todėl, mirus vyskupui, vyriausiasis sūnus tapdavo vyskupu, o jaunesnysis – vyriausiuoju sūnumi. Tada buvo išrinktas ir įšventintas naujas jaunesnysis sūnus. Katarų hierarchiją tuomet sudarė diakonai, o žemiausiu lygiu buvo vyresnieji ir prioresės (vyrų ir moterų pamaldų vadovai).

Maldos – kaip ir visi krikščionių vienuoliai, Gerieji Žmonės tam tikrais savo gyvenimo momentais kalbėdavo maldas. Visų pirma, tai buvo Benedikto (Benedicite, parcite nobis – Palaimink ir pasigailėk mūsų), Adoremus (Adoremus Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, Amen – Garbinkime Tėvą, Sūnų ir

Šventąją Dvasią, Amen). Toliau buvo pagrindinė Kataro malda „Tėve mūsų“, kurios Kristus išmokė apaštalus. Paprasti tikintieji, dar neišsivadavę iš blogio, šia malda tiesiogiai nesikreipė į Dievą, tačiau jų prašymas palaiminimo Melhoramento ritualo metu buvo malda. Tačiau, kaip atskleidžia Jacques'o Fournier „Inkvizicijos registras“ (2 tomas, p. 461–462), XIV amžiuje tikintieji kalbėdavo tokią maldą: „Šventasis Tėve, teisiųjų gerųjų dvasių Dieve, kuris niekada nemelavo, neapgavo, neabejojo ir neklydo. Bijodami mirties, kuri laukia mūsų visų, prašome Tavęs neleisti mums mirti Dievui svetimame pasaulyje, nes mes ne iš šio pasaulio ir pasaulis ne mums. Bet duok mums pažinti tai, ką Tu žinai, ir mylėti tai, ką Tu myli...“

Aprengti Šventąja Dvasia – terminai hereticus indutus, heretica induta („apsirengęs eretikas“) inkvizicijos archyvuose labai dažnai vartojami kalbant apie katarų vienuolius, siekiant juos atskirti nuo paprastų tikinčiųjų. Tai gali būti dėl to, kad prieš persekiojimą Gerieji Žmonės dėvėjo specialius juodus arba tamsius vienuolinius abitus. Tačiau tikintieji dažnai Geruosius Žmones vadindavo „apsirengusiais Šventąja Dvasia“. Įžadai – trys vienuoliniai įžadai, kuriuos davė katarai, buvo: skaistybė, neturtas ir paklusnumas. Šie įžadai yra bendri visai krikščionybei, pagrįsti Evangelijos priesakais. Taip pat buvo pridėti bendruomeninio gyvenimo ir susilaikymo įžadai, taip pat įžadas laikytis vienuolinių valandų („liturginių valandų“). Katarams įžengimas į krikščionišką gyvenimą reiškė visišką atsidavimą ir savęs dovanojimą.

Bitė – katarai nešiojo bitę, išgraviruotą ant sagčių ir sagų; „Tobuliesiems“ ji simbolizavo apvaisinimo be fizinio kontakto paslaptį.

Žuvis – kaip ir visi krikščionių vienuoliai, kurie gyveno pasninku ir susilaikydami, katarai susilaikė nuo mėsos ne konkrečiomis dienomis, o apskritai, išskyrus žuvį.

Šeima (santuoka) – kaip ir kai kurie XI ir XII amžių judėjimai, katarai labai griežtai atmetė santuokos sakramentą, kurį vėlai (XI amžiuje) įvedė Romos bažnyčia, nenorėdami painioti dieviškojo sakramento su grynai materialiu ir socialiniu aktu. Pats savaime prasidėjimas ir gimimas be sakramento, remiantis krikščioniška terminologija, yra „kūniška nuodėmė“. Katarai teigė, kad „pažinti savo žmoną kūniškai, kaip pažinti kitą moterį kūniškai, yra viena ir ta pati nuodėmė“. Jie taip pat tikėjo, kad embrionai gimdoje yra tiesiog kūnai, tai yra, velnio suformuoti kūno apvalkalai, kurie dar neturėjo sielos. Kita vertus, vaikų

gimimas, pagal katarų sistemą, buvo būtinas „pasaulio pabudimui“, kad sielos po mirties galėtų gyventi kituose kūnuose ir įgyti naują galimybę išsigelbėti, kol visi puolę angelai pagaliau sugrįš į Karalystę. Kai kurie dominikonų inkvizitoriai skleidė gandus, kad katarai gali nuvesti žmoniją prie išnykimo, uždrausdami gimdyti vaikus. Tačiau tik katarų vienuoliai ir vienuolės davė absoliučios skaistybės įžadus, o jų tikintieji tuokėsi (įskaitant katalikiškas santuokas) ir kūrė šeimas. Jie turėjo daug vaikų, kaip ir jų katalikų kaimynai. Yra žinomų atvejų, kai santuokos tarp katarų tikinčiųjų įvyko tarpininkaujant Gerajam Žmogaus, bet be jokio sakramento, tik abipusiu susitarimu. Katarai nekaltybės nelaikė didele vertybe. Dauguma jų tapo vienuoliais ir vienuolėmis suaugę, jau sukūrę šeimą ir užauginę vaikus. Pradėję religinį gyvenimą, dažnai vienu metu, jie vienas kitą atleido nuo santuokos įžadų. Tikroji santuoka, minima Evangelijoje („ką Viešpats sujungė, žmogus teneperskiria“), katarams buvo dvasinė sielos ir Dvasios santuoka, įvykusi Paguodos metu, vėl sujungianti dangiškąją kūriniją, sudraskytą po Nuopuolio.

Mirtis – katarų požiūriu, fizinė kūno mirtis buvo šio pasaulio velniškos prigimties ženklas. Apskritai tai atitiko jų supratimą apie visko laikinumą. Mirtis buvo matoma ir tarnavo kaip įrodymas, kad piktas kūrėjas negali sukurti nieko „stabilaus ir ilgalaikio“. Mirtis buvo blogis ir kilo iš blogio; Dievas niekada negalėjo ja bausti ar siųsti nieko į mirtį. Būtent todėl katarai atmetė Kristaus atperkančios aukos doktriną. Gerieji žmonės smerkė ir žmogžudystę, ir mirties bausmę. Priešingai, jie prisiekė drąsiai stoti prieš kankinystę, sekdami Kristaus ir apaštalų pavyzdžiu.

Tobulieji – katalikų polemikai terminą „tobulieji“ vartojo kalbėdami apie tuos, kurie buvo gavę „Consolamentum“ – tai yra gerus vyrus ir geras moteris, kurie sudarė katarų dvasininkiją – norėdami sukelti asociacijas su manichejiečiais. Vėliau šį terminą vartojo inkvizitoriai, kalbėdami apie „užbaigtą eretiką“ (perfectus = užbaigtas, užbaigtas), tai yra asmenį, kurį galima perduoti pasaulietinei valdžiai sudeginti. Jie niekada savęs taip nevadino. Tobulas asmuo, pasižadėjęs daugiau nebedaryti jokių nuodėmių, kurias Evangelija laikė prieštaraujančiomis Kristaus gyvenimo įstatymui. Jei nelaimė (arba blogis...) galėjo priversti vieną iš jų padaryti menkiausią klaidą, tai reiškė, kad blogis vis dar galėjo veikti per tą asmenį, todėl jų krikštas buvo anuliuotas. Šis gerųjų žmonių pavadinimas tarp inkvizitorių išpopuliarėjo XIX amžiuje, daugiausia spiritualistiniuose ir ezoteriniuose kontekstuose.

Stelos – ilgą laiką daugybė disko formos stelų, puošiančių kelius netoli kaimų visoje Europoje, ypač Langedoke, buvo priskiriamos katarams, daugiausia prie bažnyčių. Mokslininkai dabar padarė išvadą, kad tai yra įprasti krikščionių liaudies simboliai ant kapų ar riboženklių. Daugelyje jų pavaizduotas vyras, Tulūzos kryžius arba fleur-de-lis. Tačiau Bosnijoje yra stelų, kurios gali būti katarų hierarchų (stecci) antkapiai.

Audėjai – niekinantis terminas, vartojamas kalbant apie „pasibjaurėtiną audėjų ir arijonų ereziją“, reiškiantis XII amžiaus pirmosios pusės „eretikus“ šiaurės Prancūzijoje. Šis žodis buvo vartojamas Bernardo Klerviečio misijos į pietus metu 1145 m. 1157 m. Reimso susirinkimas ėmėsi veiksmų prieš „eretikus audėjus, kurie klajoja iš vienos vietos į kitą“.

Trejybė yra būdinga krikščioniška Dievo vienybės trijuose asmenyse – Tėve, Sūnuje ir Šventojoje Dvasioje – samprata, kurią sukūrė Bažnyčios Tėvai. Katarų krikščionys vartojo Trejybės terminologiją, tačiau be nuorodos į katalikų ar apskritai ortodoksų doktriną.[41] Kultūroje

Katarai ir kryžiaus žygis prieš juos yra prancūzų poeto, rašytojo ir ezoterikos Maurice'o Magros romanų „Tulūzos kraujas“ („Le Sang de Toulouse“, 1931 m.) ir „Albigeniečių lobis“ („Le Trésor des Albigeois“, 1938 m.) tema. Kitaip nei kiti autoriai, Magre'as ne tik rekonstruoja istorinę XIII a. pirmojo ketvirčio įvykių Pietų Prancūzijoje panoramą, bet ir analizuoja gnosticines bei manichėjų šaknis sinkretiniuose katarų religiniuose ir filosofiniuose mokymuose, kurie, jo nuomone, absorbavo keltų tradicijos elementus – veikiami druidų, kurie, kaip teigiama, kad kadaise slėpėsi Pirėnuose nuo bažnytinio persekiojimo. Magre'as taip pat teigia, kad katarai daug skolinosi, ypač doktrinos ir teogonikos aspektais, iš hinduizmo ir budizmo, kurių sėklas į Langedoką galėjo atnešti klajojantys Tibeto vienuoliai.

Kryžiuočių įvykdyta Montségūro apgultis sudaro rusų ir sovietų rašytojo Jeremejaus Parnovo detektyvinio romano „Marijos Mediči skrynia“ (1972 m.) siužetą, kuriame centre – ilgametės mitinio katarų „lobio“ paieškos. 1980 m. romaną ekranizavo režisierius Rudolfas Fruntovas studijoje „Mosfilm“.

Su katarų mokymu ir jų persekiojimu Katalikų Bažnyčios susiję siužetai sudaro rusų rašytojos E. V. Chaeckajos istorinių grožinės literatūros romanų „Arnauto Katalono gyvenimas ir mirtis“ (1997 m.), „Bertrandas iš Langedoko“ (2001 m.), „Tulūzos dama“ (2003 m.) ir kitų pagrindą.

2016 m. buvo išleistas atsitraukusio karinių oro pajėgų pulkininko leitenanto M. G. Kriukovo (g. 1957 m.) **romanas „Paskutinė tobuloji Langedoko gyventoja“.** Jame pateikiamas albigeniečių kampanijos aprašymas Bizantijos gydytojo, katarų mokymų pasekėjo, požiūriu.

Katarus ir Albigeniečių karus gaubiančios legendos ir tradicijos atsispindi britų rašytojos Kate Moss detektyviniuose romanuose „Labirintas“ (2005), „Kapas“ (2007) ir „Citadelė“ (2012), kurie sudaro vadinamąją Langedoko trilogiją. Pirmąją 2012 m. ekranizavo britų režisierius Christopheris Smithas kartu su vokiečių ir Pietų Afrikos kino kūrėjais.

Dualistiniai katarų požiūriai sudaro pagrindinį konfliktą amerikiečių filosofo ir rašytojo Theodore'o Roszako romane „Kino manija“ (Flicker, 1991).

Dokumentiniai filmai

2012 m. – Katarai: eretikų teismas / Orvieto 1268. Processo ai Catari (rež. Alessandra Gigante)

Šaltiniai

Guillaume'as iš Tudela. Albigenų kryžiaus žygio daina / Iš Provanso kalbos vertė S. D. Lichačiova, V. V. Vinogradova. — Maskva: Quadriga, 2010. — 320 p. — ISBN 5-91791-036-9.

Kryžiaus žygio prieš albigenciečius daina. Archyvinė kopija nuo 2018 m. spalio 6 d., „Wayback Machine“ / Išversta iš Provanso. I. O. Belavina, E. V. Morozova. — Maskva: Ladomir; Nauka, 2011. — 440 p. — (Literatūros paminklai). — ISBN 978-5-86218-489-1.

Guillaume de Puylaurens. Viljamo Puylaurenso kronika: kryžiaus žygis prieš albigenciečius ir jo pasekmės. Su įžanga, pastabomis ir priedais vertė W. A. Sibly ir M. D. Sibly. — Woodbridge: Boydell & Brewer, 2003. — xxxvi, 162 p. — ISBN 0-85115-925-7.

Literatūra

Rusų kalba

Baigent, M., Ley, R., Lincoln, G. Šventoji paslaptis. Jėzus Kristus. Katarai. Šventasis Gralis. Tamplieriai. Siono bendruomenė. Masonai / Iš prancūzų kalbos

vertė O. Fadina. — Sankt Peterburgas: Kronverk-Print; Norma-Press; Rivaks, 1993. — 368 p.: iliustr.

Blum, Jean. Rennes-le-Chateau. Vizigotai, katarai, tamplieriai: eretikų paslaptis / Iš prancūzų kalbos vertė A. Yu. — Sankt Peterburgas: Eurazija, 2007. — 256 p. — (Istorinė biblioteka). — ISBN 978-5-8071-0235-5.

Heckerthorn C. W. Visų amžių ir visų šalių slaptosios draugijos: istorinės medžiagos rinkinys. — Maskva: Terra, 1995. — 480 p. — (Istorijos paslaptys romanuose, istorijose ir dokumentuose). — ISBN 5-300-00182-1. • Ivanovas A. M. Katarai. Tamplieriai. Masonai. — Maskva: Profit Style, 2009. — 192 p. — ISBN 5-98857-149-2.

Caratini Roger. Katarai. Albigensų erezijos kovos kelias / Iš prancūzų kalbos vertė A. Vasilkova. — Maskva: Eksmo, 2010. — 400 p. — (Senovės civilizacijų paslaptys). — ISBN 978-5-699-40585-5.

Karsavinas L. P. Esė apie religinį gyvenimą Italijoje XII–XIII a. — Sankt Peterburgas: Tipas. M. A. Aleksandrova, 1912. — XX, 843 p.: iliustr.

Madeleine Jacques. Albigensų drama ir Prancūzijos likimai / Iš prancūzų kalbos vertė G. F. Tsibulko. Red. pateikė N. I. Milutenko. — Sankt Peterburgas: Eurazija, 2000. — 320 p.: iliustr. — (Klio). — ISBN 5-8071-0037-9.

Mayorova E. I. Gralio saugotojai. katarai ir albigiečiai. — Maskva: Veche, 2013. — 288 p.: iliustr. — (Istorijos failai). — ISBN 978-5-4444-1234-3.

Marcal Jean. Montségur ir katarų mįslė / Iš prancūzų kalbos vertė M. Yu. Nekrasova, I. A. Egipti. — Sankt Peterburgas: Eurazija, 2008. — 368 p.: iliustr. — ISBN 978-5-8071-0219-5.

Marcal Jean. Renas prie Šato ir prakeikto aukso paslaptis / Iš prancūzų kalbos vertė I. A. Egiptas. — Sankt Peterburgas: Eurazija, 2008. — 368 p.: iliustr. — (Istorinė biblioteka). — ISBN 978-5-8071-0225-6.

Neli René. Katarai. Šventieji eretikai. — M.: Veche, 2005. — 400 p.: iliustr. — (Terra Incognita: slaptos draugijos, ordinai ir sektos). — ISBN 978-5-9533-0976-7.

Nikolajevas Ju. N. Dievybės paieškos. Esė apie gnosticizmo istoriją. — Kijevas, 1995. — 400 p. — ISBN 5-7101-0054-4.

Oldenburgas Z. S. Montségūro laužas. Albigenų kryžiaus žygių istorija. — Sankt Peterburgas: Aletheia, 2001. — 416 p.: iliustr. — ISBN 5-89329-369-X.

Osokinas N. A. Albigenų istorija ir jų laikas. — M.: OOO „AST“, 2003. — 896 p.: iliustr. — (Istorinė biblioteka). — ISBN 5-17-018393-3.

Katarai: [archyvuota 2023 m. sausio 3 d.] / Pozniakov A. S. // Konfiskavimo kanceliarija — Kirgizų k. — M.: Didžioji rusų enciklopedija, 2009. — P. 330. — (Didžioji rusų enciklopedija: [35 tomai] / vyriausiasis red. Ju. S. Osipovas; 2004–2017, t. 13). — ISBN 978-5-85270-344-6.

Pozniakov A. S., E. P. K. Katarai // Stačiatikių enciklopedija. — M., 2013. — T. XXXI: Karakala — Katechezė. — P. 688–693. — 33 000 egz. — ISBN 978-5-89572-031-8.

Ran Otto. Kryžiaus žygis prieš Gralį / Iš vokiečių kalbos vertė I. Ivanova, S. Liapkova, E. Murzin, A. Ovčenko. — Maskva: OOO „AST“, 2002. — 302 p.: iliustr. — (Istorinė biblioteka). — ISBN 5-17-011582-2.

Sed Gerard de. Katarų paslaptis / Iš prancūzų kalbos vertė E. V. Morozova. — Maskva: Kron-Press, 1998. — 272 p.: iliustr. — (Paslaptingas pasaulis). — ISBN 5-232-00737-8.

Smoly Richard. Gnostikai, katarai, masonai arba uždraustas tikėjimas / Iš anglų kalbos vertė N. M. Zabilotsky. — M.: OOO AST, 2008. — 320 p. — (Istorinė biblioteka). — ISBN 978-5-17-054672-5.

Užsienio kalbomis

Baur. Apie katarinų manicheizmą. — Tiubingenas, 1831.

Michel Roquebert. Katarinų epocha, 4 tomai, Tulūza, Privat, 1971–1989, 2 tomai, Paryžius, Perrin, 1998, perspausdinta. 2 tomuose, Paryžius/Tulūza, Perrin/Privat, 2001, perspausdinta.

Kataras – Vikipedija, laisvoji enciklopedija